

Красницька А.В., доцент кафедри
юридичного документознавства
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВИМОГИ, ЩО СТАВЛЯТЬСЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ

Необхідно вказати на те, що проблеми забезпечення високого юридико-технічного рівня нормативно-правових актів, попередження та виправлення лінгвістичних помилок є досить актуальним. Право повинно прагнути досконалості, а саме: повноти правового регулювання, логічності та несуперечності правових норм, структурної організованості. Для забезпечення єдності термінології при вживанні юридичних термінів повинна існувати система вимог, що висуваються до їх уживання у правовому тексті.

До термінів правознавці й лінгвісти ставлять низку специфічних вимог. Зокрема, у 60-ті роки ХХ ст. Д.С. Лотте висунув до термінів наступні вимоги: системність; незалежність від контексту; однозначність; точність та лаконічність. Термін не повинен бути полісистемним, омонімічним, синонімічним [1, с. 88]. С.С. Алексєєв зазначав, що «не можна забувати найважливіші вимоги, які пред'являють до наукової термінології, - її однозначність, сувору визначеність, ясність, сталість, що сумісна з усім комплексом термінів, які застосовуються в науці» [2, с. 28].

К.І. Бриль вважає, що вимоги, які висуваються до термінів правових актів, потрібно поділити на загальні (стосуються всіх

правових актів) і спеціальні (стосуються тільки актів застосування права). Загальними вимогами є: 1) вживання терміна тільки в прямому, безпосередньому, загальновідомому значенні, тобто будь-яке переносне, алегоричне значення юридичного терміна в принципі не допускається; 2) простота і зрозумілість терміна; 3) точне і недвозначне відображення в терміні змісту конкретного поняття, що позначається. Потрібно уникати застосування розпливчастих, багатозначних і недостатньо визначених термінів [3, с. 17].

Л.І. Чулінда зазначає, що використання термінології в нормативно-правових актах підпорядковується низці вимог:

а) уживання термінів у прямому і загальновідомому значенні; б) простота і доступність у розумінні термінів; в) усталеність, стабільність у вживанні юридичної термінології; г) милозвучність і стилістична правильність юридичних термінів [4, с. 32].

Ми цілком згодні з думкою З.А. Тростюк, яка вказує на наступні вимоги до термінології Кримінального кодексу України: а) офіційний характер - здатність термінології адекватно відображати волю законодавця, доносити її безпосередньо до виконавців за допомогою термінів і термінологічних зворотів, відсутність емоційного забарвлення; б) чіткість викладу - виразність, точність, зручність для читання, вичерпність; в) зрозумілість - зміст терміна повинен бути дохідливим, неважким для розуміння, легко сприйматися; г) єдність - встановлення єдиних норм і вимог до викладу однакових положень; відмінне позначення різних понять у нормах Особливої частини; г) стислість викладу - термінологічний апарат Кримінального кодексу України має бути небагатослівним, лаконічним, стислим [5, с. 45-54].

Сьогодні триває процес оновлення нормативно-правової бази України. Тому існують сприятливі умови для усунення полісемічних, синонімічних, застарілих, зрусифікованих, неоднозначних юридичних термінів, слів, які призводять до двозначності й незрозумілості, надмірного вживання запозичених слів, введення до нових нормативно-правових актів нової української юридичної термінології.

Ми вважаємо, що при використанні юридичних термінів повинна існувати наступна система вимог-правил, що висувається до вживання юридичних термінів у нормативно-

правових актах: 1) один і той самий термін у будь-якому нормативно-правовому акті повинен уживатися однозначно, тобто мати одне значення, яке виражається в науковій дефініції, і не випробовує на собі впливу контексту; 2) терміни повинні бути загальновизнаними й використовуватися в мовленні, а не бути придуманими тими, хто розроблює правові приписи; 3) у кожному новому правовому акті терміни повинні зберігати свій основний зміст; 4) словесно відображати родовидові відносини у системі термінів; 5) недоцільно використовувати застарілі терміни; їх уживання є доречним лише у випадках, коли вони є невід'ємною частиною української правової спадщини; 6) терміни не повинні бути тавтологічними; 7) терміни повинні бути простими і зрозумілими, їх зміст має бути нескладним для розуміння, легко сприйматися; 8) термін має бути точним, тобто в його структурі чітко вказаний зміст і головні ознаки поняття; не можна застосовувати неточні терміни, тому що змістові неточності у формулюванні правових норм призводять до їх розпливчастого або багатозначного тлумачення; 9) терміни повинні бути стабільними; не можна відмовлятися від старих і вдалим термінів й вводити до вжитку замість них нові, адже не всі такі неологізми бувають доречними; 10) у правовому тексті доцільні аббревіатури, які давно вживаються в українській літературній мові та зрозумілі носіям мови; 11) дуже важливою вимогою вживання юридичної термінології є єдність її використання (встановлення єдиних норм і вимог до викладу однакових положень). Будь-яка сфера точних знань вимагає однозначності інформації і тому, враховуючи вимогу максимальної точності викладу правових приписів, для права це має особливе значення; 12) терміни за структурою мають бути стислими, незважаючи на точне визначення; 13) терміни повинні підпорядковуватися нормам і правилам української мови; 14) неприпустимо перенасичувати правовий акт багатозначними термінами; 15) поняття і термін, що його виражає, мають бути тотожними; 16) юридичні терміни повинні чітко виражати спеціальні поняття. Значення терміна - це визначення поняття, дефініція, яка йому приписується. Найбільш точними є такі терміни, у структурі яких особливо широко переданий зміст поняття або його відмінні ознаки; 17) слід обмежити використання іншомовних юридичних термінів (тільки у

випадках: а) коли такі терміни дійсно затребувані українським правом; б) за відсутності тотожних за своєю сутністю мовних елементів у сучасній українській літературній мові); 18) якщо значення терміна викликає сумнів, слід звертатися до енциклопедичних, тлумачних словників.

Отже, усі вимоги, що висуваються до юридичних термінів, є підґрунтям для роботи щодо впорядкування термінології.

Список використаних джерел

1. Лотте Д.С. Основы построения научно-технической терминологии / Д.С.Лотте. - М. : Изд-во АН СССР, 1961.
2. Алексеев С. С. Право. Азбука. Теория. Философия. Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. - М. : Издательская группа НОРМА - ИНФРА, 1998.
3. Бриль К.І. Правозастосовний акт як особливий вид індивідуальних правових актів / К. І. Бриль : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. -К., 2008.
4. Чулінда Л.І. Українська правнича термінологія : Навч. посібник / Л.І. Чулінда. - К. : Магістр - ХХІ сторіччя, 2005. - 128 с.
5. Тростюк З.А. Понятійний апарат Особливої частини КК України / З.А. Тростюк. - К., 2003. - 177 с.